

TEOLOGIA I COMUNICACIÓ. AQUELLS QUE ENS ADMINISTREN ESPERIT I VIDA

Ramon PRAT I PONS

I també a tots els teòlegs, i als que administren
les santíssimes paraules divines, els hem d'honorar
i venerar, com aquells que ens *administren*
esperit i vida (cf. *Jn. 6, 64*)

(Del Testament de sant Francesc d'Assís)

En articles anteriors, publicats en la *Revista Catalana de Teologia*, vaig reflexionar a l'entorn del lloc de la teologia pastoral o teologia pràctica, en el conjunt dels estudis teològics i, també, sobre la urgència de crear un espai especialitzat d'investigació de la teologia pastoral, per donar una resposta adequada a les necessitats candents i urgents de l'Església en el moment present.¹

Aquella recerca em va portar a elaborar una metodologia adequada a aquestes necessitats de l'Església i, també, a les del propi estatut teològic de la teologia pràctica.² Vaig presentar el resultat d'aquesta investigació en dos articles

1. Ramon PRAT I PONS, «La teologia pastoral en el conjunt dels estudis teològics», *RCatT XXI/2* (1996) 343-375; «El mestratge teològic», *RCatT XXV* (2000) 19-33; «Meditació a l'entorn de la teologia pastoral», *RCatT XXVI/1* (2001) 129-168; «Teologia pastoral i evangelització de la societat emergent», *RCatT XXVII/2* (2002) 425-450; «Compromís social i evangelització», *RCatT XXX/1-2* (2006) 385-406; «Llenguatge teològic i evangelització», *RCatT XXXIII/2* (2008) 565-590.

2. En les dues darreres dècades s'ha produït un gran avenç en la reflexió específica pròpia de la teologia pastoral. De fet, ha passat d'ésser l'estudi pragmàtic de la tasca dels preveres, en l'acció pastoral de l'Església, a un autèntic tractat de teologia bàsic. En el conjunt de la teologia, aquest tractat elabora un pont entre l'objectiu més teòric de la teologia sistemàtica (cristologia, antropologia teològica, eclesiologia) i l'objectiu de tota la teologia pràctica (teologia espiritual, teologia moral, dret canònic, etc.). A partir de la publicació del llibre *Compartir la joia de la fe. Propostes per una teologia pastoral*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Herder 1985

posteriors, el primer de caire més teòric-metodològic, i el segon mitjançant l'aplicació d'aquesta metodologia al repte de situar correctament la comunitat cristiana davant la seva responsabilitat de treballar per la justícia en el món.³

Aquesta recerca permanent, continuada durant anys, verificada en la docència ordinària a la Facultat de Teologia de Catalunya i a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida – IREL, en la participació en congressos, assemblees diocesanes i parroquials, capítols generals de diverses congregacions religioses, delegacions de pastoral, jornades d'apostolat seglar, i en la meua tasca d'assessorament teològic dins el Consell General de la Confederació de Càritas Espanyola, em van fer prendre consciència de la urgència d'elaborar un nou llenguatge teològic amb vista a la comprensió de la fe i a l'evangelització de la societat contemporània.

Com a resultat d'aquesta investigació, vaig publicar l'article «Llenguatge teològic i comunicació de la fe». En aquell article vaig descriure la situació present d'increença en la societat occidental, vaig analitzar acuradament les seves causes, vaig elaborar uns principis i criteris teològics de discerniment de la realitat viscuda i, en la conclusió, vaig presentar els nous objectius de la meua recerca teològica amb vista al futur.⁴

Aquest repte interior eclesial encara ha assolit una importància més cabdal, davant la crisi actual econòmica i de valors de la societat contemporània, que no afecta solament Europa, sinó tots els continents. He verificat la importància d'aquest repte en diversos nivells. Tanmateix, on vaig ampliar la visió d'una manera més palesa fou en la participació en el *IV Congreso Hispano-Latinoamericano y del Caribe sobre La Teología de la Caridad*, amb una ponència sobre «El ministerio de la Caridad en un mundo globalizado. Caridad y evangelización».⁵ Entre les resolucions d'aquell Congrés es va afirmar la necessitat urgent d'un nou llenguatge teològic que fos significatiu per a la societat actual.⁶

(traducció castellana *Compartir la alegría de la fe. Sugerencias para una teología pastoral* (Salamanca: Secretariado Trinitario Ediciones 1988), he definit la Teologia Pastoral com la «Teologia de l'Església-en-acció». En el fons, la teologia pastoral ofereix la reflexió teològica del pas de la contemplació del *Misteri de Déu*, manifestat en Crist i segellat per l'Esperit, a la contemplació del *Ministeri de l'Església, Poble de Déu, Cos de Crist i Temple de l'Esperit*.

3. Ramon PRAT I PONS, *Tratado de teología Pastoral. Compartir la alegría de la fe*, 3ª edició, Salamanca: Secretariado Trinitario Ediciones 2005. Vegeu el capítol V de la segona part, *Lectura creyente de la realidad*, p. 249-273.

4. R. PRAT I PONS, «Llenguatge teològic i evangelització de la societat», *RCatT XXXIII/2* (2008) 565-590.

5. Ponència publicada dins la revista de la Confederación de Càritas Espanyola, *Corintios XIII*, 121 (2007) 239-257.

6. El *Congreso Hispano-Llatinoamericano y del Caribe de Teología sobre la Caridad*, es reuneix periòdicament a El Escorial (Madrid), coincidint amb les jornades prèvies a la celebració de l'Assemblea Mundial de Càritas Internacional. Participen en el Congrés tots els països d'Amèrica Llatina, els països del Carib i la Confederació de Càritas Espanyola.

L'objectiu de l'article que presento ara, doncs, és donar compte de la investigació que he elaborat durant els dos darrers anys, a partir de la recerca anterior, a l'entorn de la recerca del llenguatge de la teologia i de la comunicació de la fe.

L'exposició tindrà tres parts. La primera part presentarà el resultat del *treball de camp* realitzat a partir d'una observació directa de la realitat eclesial i social, iniciada fa ja quatre dècades i, especialment, durant els dos darrers anys.⁷ Formularà, també, els reptes i signes d'esperança, que emergeixen de la recerca esmentada, respecte del llenguatge emprat per la teologia i la pastoral eclesial.

La segona part establirà un breu diàleg d'aquesta realitat, observada i analitzada amb les línies mestres de la teologia pastoral, realitat que, tal i com he afirmat en la segona nota, posada a peu de plana d'aquest l'article, és la *Teologia de l'Església-en-acció*.

En la conclusió de l'article resumiré algunes de les claus metodològiques més significatives, que cal subratllar, per tal de continuar avançant d'una manera eficaç en el futur, segons aquest model teològic de recerca i de diàleg amb la realitat social i eclesial.

L'eix vertebrador de tota l'exposició coincideix amb la concepció de la teologia expressada en el Testament de sant Francesc d'Assís, on descriu la tasca dels teòlegs com *l'administració d'esperit i vida*. Efectivament, la recerca que estic realitzant, m'ha fet descobrir que la renovació del llenguatge teològic, justament, passa per un retrobament de la relació de la teologia, l'espiritualitat i la pastoral, i per contemplar d'una manera més conscient aquesta concepció de la teologia, entesa com *administració d'esperit i vida*.⁸ Al llarg de l'article aniré fent referència a aquesta visió de l'univers teològic, intuïda i expressada profèticament per sant Francesc d'Assís.

D'entrada però, val la pena subratllar que *administrar esperit i vida*, no té res a veure amb una derivació de la teologia vers un espiritualisme alienant o un immediatisme pragmàtic i vitalista, renunciant a la reflexió ordenada, crítica i sistemàtica sobre la revelació de Déu i la seva manifestació al món. Administrar *esperit i vida*, de cap manera implica una opció de fideisme i de moralisme, sinó que equival a l'opció conscient i conseqüent de no separar la reflexió teològica racional crítica de la vivència interior espiritual i de l'acció pastoral transformadora de la societat en comunitat.

7. Utilitzo la terminologia «recerca o treball de camp», no en el sentit estricte de com és usada en el camp de la sociologia, quan elabora estudis quantitius, sinó en la perspectiva antropto-teològica d'una observació qualitativa permanent dels fets, el llenguatge, els símbols, les situacions i les actuacions de les persones i de les comunitats en la seva vida diària.

8. El text del Testament de sant Francesc diu literalment «Els santíssims noms i les seves paraules escrites, sempre que els trobi en llocs il·lícits, vull recollir-los i prego que siguin recollits i col·locats en lloc honorós. I també a tots els teòlegs, i als qui administren les santíssimes paraules divines, els hem d'honorar i venerar com a aquells que ens administren esperit i vida» (cr. *Jn 6, 46*).

Val a dir també que la teologia, solament si té en compte aquesta perspectiva d'administrar *esperit i vida*, està prou arrelada i situada correctament dins el projecte del *Regne de Déu*, proclamat per Jesús de Natzaret i transmès a través dels Evangelis,⁹ o bé dins la recerca de la *Nova Humanitat*, equivalent a la imatge del Regne de Déu, anunciada i viscuda per Pau de Tars en la seva acció pastoral, transmesa a través de les seves cartes.¹⁰

A més a més, com ja he suggerit abans, la conjuntura social del moment present, la crisi econòmica mundial actual, la crisi de valors i de model de vida, en el fons no solament suggereixen la realitat d'una crisi generacional, sinó l'emergència d'un autèntic *canvi d'època*. Aquest nou context social planteja unes noves dificultats al llenguatge de la comunicació de la fe. Si la teologia cristiana no és capaç de participar en la comprensió i l'actuació significativa dins aquest *canvi d'època*, quedarà marginada per bastant temps.¹¹

1. ESTUDI DE CAMP I LÍNIES DE RECERCA

La investigació teològica, realitzada aquests darrers anys, ha partit d'un treball de camp, és a dir, de l'observació directa de la realitat eclesial situada en el seu context social. Les línies d'aquesta recerca de camp s'han desenvolupat en tres direccions.

La primera línia d'investigació ha consistit en una mirada atenta i continuada a la vida i a la praxi diària de la comunitat cristiana i a la centralitat de la Paraula de Déu en la vida diària de les comunitats dins la societat civil.¹²

La segona línia d'investigació ha consistit en un treball de camp sobre les problemàtiques més comunes manifestades per les comunitats eclesials davant els conflictes i les necessitats ordinàries de la seva praxi quotidiana. En concret, són les que han expressat i plantejat les persones concretes, els petits grups eclesials, les assemblees pastorals, els capítols generals de les congregacions

9. Vegeu l'eix vertebrador de tot el capítol 13 de l'Evangelí de Mateu. L'anunci del *Regne de Déu* és el missatge central del Nou Testament, exposat per mitjà de les paràboles.

10. Vegeu Ef 2,13-18. Pau no parla del Regne de Déu, però s'hi refereix, justament, quan anuncia l'emergència de la *Nova Humanitat*.

11. El *Concili Provincial Tarraconense*, celebrat l'any 1995, va afrontar aquest repte i, en la seva resolució primera, va formular les bases per una teologia de la missió de l'Església en aquesta nova època, marcada per la secularització i el pluralisme. Cfr. *Concili Provincial Tarraconense. Documents i resolucions*, Barcelona: Editorial Claret 1996. Aquesta resolució primera del Concili Provincial Català, conserva avui una plena actualitat.

12. Aquesta praxi d'observar la vida de les comunitats és molt antiga. El llibre des Fets dels Apòstols és un exemple ben palès d'aquesta tarannà. Vegeu l'estudi sobre els Actes dels Apòstols del professor Josep RIUS-CAMPS, *De Jerusalem a Antioquia. Gènesis de la Iglesia Cristiana*, Córdoba: Ediciones El Almendro 1989.

religioses, els congressos de teologia i pastoral, i els reptes de l'aplicació de les resolucions del Concili Provincial Tarraconense.

La tercera línia de recerca ha consistit a establir una relació dialogal crítica entre aquesta problemàtica de la vida comunitària dels cristians i la seva capacitat d'esdevenir de veritat *oients de la Paraula*, no solament en la vida interna de la comunitat, sinó també a l'interior dels esdeveniments humans i en les problemàtiques viscudes.¹³

1.1. *Oients de la Paraula, o contemplació de la Revelació dins la història*

Si observem la praxi quotidiana eclesial, ens podrem adonar fàcilment que el centre de la vida de les comunitats cristianes és la litúrgia de cada dia i la vida a l'entorn de la Paraula i l'Eucaristia, però que sovint es produeix una separació entre aquesta realitat i les actuacions de tipus pragmàtic de les persones i de les comunitats en la seva acció dins la societat. Aleshores, es produeix una certa esquizofrènia espiritual entre la celebració de la fe i el repte de la realització de la fe en la vida, per mitja de l'esperança i la caritat. Aquesta discontinuïtat entre la celebració de la fe i la praxi diària és un drama que cal superar urgentment per tal de renovar l'Església i la vida real de les comunitats cristianes.¹⁴ Aquest fet real té unes repercussions molt importants, no solament en la vida, sinó també en el llenguatge de la comunitat

El teòleg, si no està atent a la realitat i no practica una autocrítica permanent, tampoc, s'escapa d'aquesta contradicció. De fet, una persona concreta pot ésser un bon expert en el camp de l'exegesi bíblica, la teologia fonamental, la teologia sistemàtica, moral, litúrgica, espiritual, canònica i pastoral, i quan deixa el seu treball d'investigació pot instal·lar-se i viure en un pragmatisme força allunyat de la teoria teològica que investiga, explica i escriu en les seves publicacions.¹⁵

Això es posa de manifest, especialment, davant dos paranys importants que apareixen sovint en la vida diària dels teòlegs. El primer és el parany de la prepotència de pensar que hom ha assolit la veritat teològica i que, per tant, no li cal aprendre gaire dels altres. La segona és la reducció de la veritat teològica a la ideologia personal, que tendeix a absolutitzar la seva recerca i a fer-la coincidir amb els interessos de la pròpia persona o, fins i tot, del seu grup de pressió al qual pertany. No hi pot haver harmonia en la vida del teòleg si cau en aquests dos paranys, el de l'arrogància i el de la idolatria. Val a dir que ningú no s'escapa d'aquests dos paranys.¹⁶

13. Karl RAHNER, *Oyente de la Palabra*, Barcelona: Herder 1967.

14. PAU VI, Exhortació Pastoral *Evangelii Nuntiandi*, 1975, n. 29-31.

15. Stephen ROSSETTI, *The joy of priesthood*, Indiana: Ave Maria Press, Nôtre Dame 2005.

16. Els quatre evangelis afirmen clarament que només els senzills tenen accés al Regne de Déu. Cf. Mt 11,25-30; Jn 6,41-51.

Hem d'afirmar que, evidentment, l'estudi exegetíc de la Paraula de Déu i la reflexió teològica que l'acompanya, són vitals per a la vida de l'Església, perquè altrament la praxi eclesial no és transformadora ni innovadora sinó que deriva vers un pragmatisme irrellevant, un espiritualisme superficial i, fins i tot, vers una lluita de poder a l'interior de les estructures eclesiàstiques, les quals són viscudes més com una organització social que no pas com una comunitat de fe, esperança i caritat.¹⁷

Tanmateix, l'observació de la realitat pràctica de les comunitats eclesials concretes ens fa descobrir que és urgent una profunda renovació de les comunitats, a partir de la vivència centrada en la Paraula de Déu, tal com ha expressat bellament Benet XVI en l'Encíclica *Deus Caritas est* i el darrer *Sínode dels Bisbes* sobre la Paraula de Déu, en els seus debats i resolucions.¹⁸

Aquesta renovació, certament, passa per continuar la investigació de la Sagrada Escriptura per part dels especialistes en el camp de l'exegesi bíblica. La seva aportació és fonamental, sempre que no quedi reduïda a una pura hermenèutica filològica del text, separada de la gran Tradició de la vida de l'Església en el seu pelegrinar dins la història. Els investigadors de la teologia fonamental, de la sistemàtica, de la teologia moral, la litúrgia, l'espiritualitat i la teologia pràctica, també hem de fonamentar, reflexionar i elaborar tot el discurs teològic a partir d'una bona exegesi de la Paraula de Déu.

Tanmateix, amb aquest esforç exegetíc i teològic no n'hi ha prou. Cal donar un altre pas que és el de la contemplació de la *lectio divina*. Amb això, vull dir que cal donar el pas de l'anàlisi crítica del text a deixar-se alligonar vitalment per la Paraula, per tal de créixer harmònicament i integralment com a persones.

La dedicació a la *lectio divina* no la podem reduir a la vida comunitària dels monjos, dels contemplatius i d'aquells que lliurement ho desitgin. Cal recuperar la *lectio divina* com una de les activitats essencials de tots els cristians en el món. Aquesta *lectio divina* és la font principal de la renovació de la fe i del llenguatge de la teologia, perquè permet de donar amb correcció i esperança «el pas de la contemplació del Misteri de Déu al Ministeri de l'Església».¹⁹

17. En el camp de la Teologia Pastoral val la pena destacar el bon treball que es va realitzant en les diverses facultats teològiques del nostre país, perquè es va produint una autèntica renovació. A manera d'exemple, vegeu algunes de les publicacions de teològica pastoral fonamental: Julio RAMOS, *Teología Pastoral*, Madrid: BAC 1996; Casiano FLORISTAN, *Teología Práctica*, Salamanca: Sígueme 1998; Felicísimo MARTÍNEZ, *Teología de la comunicación*, Salamanca: Sígueme 1994; *La nueva evangelización ¿restauración o alternativa?*, Madrid: Paulinas 1992; Roberto CALVO, *Hacia una pastoral nueva en misión* Burgos: Editorial Monte Carmelo 2004, entre altres.

18. BENET XVI, *Deus Caritas est*, 34. La persona del Crist és la font, el fonament i la meta de la caritat, perquè ens dóna la llum i la força de l'Esperit que ens mena vers el Pare.

19. Aquesta és una de les dotze tesis amb les quals sintetitzo tot el discurs seguit en l'explicació del tractat de la Teologia Pastoral en la docència a la Facultat de Teologia. Són unes tesis conclusives, que posen ordre al pensament teològic global de la teologia pastoral fonamental. Vegeu

Aquesta *lectio divina*, viscuda amb profunditat, ha d'ésser la font principal de la preparació de les homilies dominicals. Val la pena deturar-se a pensar i discernir el lloc de les homilies en la renovació del llenguatge teològic, a partir de l'observació directa de la praxi real en la celebració dominical de les comunitats. Les homilies no són ni una classe de teologia, ni tampoc són l'espai principal comunitari de la catequesi, tot i que sempre han de contenir elements teològics i catequètics. Les homilies, menys encara, han d'ésser un espai de racionalisme religiós, de moralisme o bé de retòrica formal.²⁰

Les homilies, en la seva essència, han de consistir en l'anunci i la proposta de la *Bona Notícia* de l'Evangelí —*que coincideix amb l'encontre personal amb la mateixa persona del Crist, revelador del Pare i donador de l'Esperit*— aplicada a la il·luminació de les circumstàncies reals i concretes de la vida. Per això, les homilies han de ser curtes, han d'aportar la llum d'algun element central de l'evangelí a la comunitat reunida per a pregar i celebrar la fe, per tal d'il·luminar la vida real de les persones que participen en la celebració quan, en acabar la celebració, retornen a les seves ocupacions i compromisos ordinaris.

Si cada diumenge l'homilia aportés un sol element central de l'evangelí per a estimular realment la vida cristiana dels participants en la celebració, al cap d'un any serien cinquanta-dues idees evangèliques, i al cap de deu anys serien cinc-cents vint conceptes i actituds centrals de la fe. Allò que no té cap sentit és voler aportar totes les idees concentrades i barrejades cada diumenge. Cal una urgent i profunda renovació de les homilies dominicals per tal de renovar el llenguatge de la fe i de la teologia. De tota manera, hem d'afegir que aquesta renovació de les homilies va molt unida a la *lectio divina* i a l'observació de la realitat antropològica diària, és a dir, va unida a copsar els *signes dels temps*. La constatació d'aquest desequilibri és patent en l'estudi de camp de l'observació i en l'anàlisi que he realitzat durant els darrers anys.

La potenciació de la *lectio divina*, o contemplació de la Paraula de Déu, i la renovació de les homilies, o il·luminació de l'existència cristiana en la celebració de la fe, poden aportar molts elements amb vista a potenciar la capacitat de discernir la vida de les persones i de les comunitats a la llum de l'Evangelí. Aquest discerniment, fomenta el compromís dels cristians en la transformació de la societat en comunitat, mitjançant l'acció en la vida diària. Aquest compromís i el diàleg amb les persones, certament és un espai privilegiat per a la

Ramon PRAT I PONS, *Tratado de Teología Pastoral. Compartir la alegría de la fe*, Salamanca: Secretariado Trinitario Ediciones ³2005, 157-158.

20. L'observació directa de les homilies que es fan en les eucaristies dominicals mostra que generalment són massa llargues, donen massa idees amb una retòrica que no permet d'assimilables, i utilitzen un llenguatge massa formal i allunyat de la realitat vital de la gent. La mateixa observació mostra que no hi ha una proporció i un equilibri entre el temps dedicat a l'homilia i l'acceleració amb què es fan els diàlegs litúrgics, les pregàries eucarístiques i, especialment, l'automatisme amb el qual sovint es resa el Parenostre. Tanmateix, la qualitat d'una comunitat cristiana es manifesta en la qualitat de la seva manera de pregar.

renovació del llenguatge de la fe i de la teologia. Es nota a l'acte quan un teòleg no es limita a investigar en un despatx (que certament ho ha de fer!), sinó que complementa aquest esforç acadèmic totalment necessari, amb el diàleg amb la gent al carrer, a la plaça i en els *aeròpags* de la vida real.²¹

Entre aquest nous *aeròpags* del món contemporani podem subratllar la importància d'alguns dels més significatius com, per exemple, el debat a l'entorn de la realitat i el repte evangèlic dels pobres i els exclosos de la Terra, la globalització de la humanitat, l'impacte dels mitjans de comunicació i, especialment, la nova galàxia de l'univers virtual, el fenomen de les migracions massives, l'emergència de noves cultures o subcultures en el context general d'una cultura *hipermoderna*, la proliferació de les sectes religioses o ideològiques, el diàleg universal intercultural i interreligiós, el desafiament dels joves, dels adolescents i dels infants a l'ordre establert, l'emergència de les noves malalties i, especialment, les mentals i emocionals, la realitat de la violència i el terrorisme, l'aparició dels nous models de família, els reptes del feminisme, el naixement de nous humanismes, la manca d'esperança i de sentit estesa entre molta gent, les noves necessitats religioses emergents, etc.²²

La teologia ha de ser present en aquests nous debats universals. Aquesta participació en els nous *aeròpags* de la humanitat no es pot interpretar com una derivació de la teologia vers la sociologia, la psicologia, la cultura o l'antropologia. No es tracta d'això, sinó de la contemplació de la Creació de Déu, perquè tots aquests nous *aeròpags* són una irradiació de la naturalesa i la història.²³ Una teologia que obliidi aquesta contemplació de la Creació, és una teologia mutilada, perquè no solament ignora la natura i la societat, sinó que en definitiva també ignora la mateixa realitat del *Verb que crea i il·lumina*.²⁴

21. Sant Pau és un model teològic perfecte d'aquesta integració harmònica de la contemplació de la resurrecció de Crist i el diàleg obert amb la gent. Vegeu el seu discurs a l'Areòpag d'Atenes. Cf. Ac 17,16-34.

22. Per aprofundir la capacitat d'observació de la realitat antropològica, vegeu l'obra del filòsof Dr. Josep M. Esquirol i, especialment, Josep M. ESQUIROL *Uno mismo y los otros. De las experiencias existenciales a la interculturalidad*, Barcelona: Herder 2005; *El respeto o la mirada atenta. Una ética para la era de la ciencia y la tecnología*, Barcelona: Gedisa 2006. Vegeu, especialment la reflexió sobre el temps, *El respirar dels dies. Una reflexió filosòfica sobre el temps i la vida*, Barcelona – Buenos Aires – México: Paidós 2009.

23. Per a posar un exemple concret i significatiu d'aquest diàleg interdisciplinari, creador d'un nou llenguatge teològic, vegeu l'obra del director de l'Institut Erich Fromm de Psicologia humanista, Dr. Ramon ROSAL i, entre les seves nombroses publicacions, especialment els tres volums *Mis convicciones cristianas explicadas a mis amigos no cristianos*, Barcelona: Publicacions Institut Erich Fromm de Psicologia Humanista 2007. Aquesta obra conté una síntesi de la teologia, escrita amb un llenguatge renovador de la comunicació teològica amb la cultura acadèmica i, especialment, amb el llenguatge de les persones i la cultura del poble.

24. Cf. Jn 1,1-18. El pròleg del quart Evangeli no separa mai l'acció de la Paraula que és present en la Creació i en la Revelació, d'una manera inseparable. Aquesta realitat és una instància crítica de bastants plantejament teològics.

Podem resumir el discurs d'aquest apartat de la recerca de camp realitzada, afirmant que la renovació del llenguatge de la teologia passa per la potenciació i normalització de la *lectio divina* en la vida diària, per la renovació de les homilies dominicals i per la participació humil i discreta, però lliure i oberta, en els debats reals globals de la humanitat.

Com es veu clarament, aquesta renovació de la teologia no passa per un racionalisme o moralisme, sinó que respon a la necessitat urgent de recuperar la tasca i el tarannà del teòleg, com a administració d'*esperit i vida*. Val a dir, també, que aquesta administració d'*esperit i vida* esdevindrà en el futur un *lloc teològic* fonamental per a la renovació del llenguatge de la teologia.

1.2. La mirada atenta als «signes dels temps»²⁵

La segona línia d'investigació d'aquests anys ha estat d'estudi de camp de la praxi pastoral eclesial real. Aquest estudi de camp ha consistit en una observació directa de la realitat eclesial i, més en concret, en l'acompanyament de persones, l'acompanyament de grups de fe, l'acompanyament de projectes pastorals diversos (parroquials, diocesans, congregacions religioses, moviments apostòlics, etc.), la creació del Seminari de Teologia Pastoral de la Facultat de Teologia de Catalunya i els comentaris de l'any litúrgic 2008-2009 publicats en el *Full Diocesà* de diversos bisbats de Catalunya.²⁶

D'aquesta observació continuada i d'aquest *treball de camp* han anat brollant alguns dels *signes dels temps* més significatius de la nostra època com, per exemple, la centralitat de la persona concreta, autònoma, única i irrepetible, i l'exploració i identificació del misteri de la vida humana; el misteri dels altres i la capacitat de comunicació real; el misteri de la natura i la capacitat de realisme i d'obertura al coneixement del món físic; el misteri de Déu i el sentit transcendent de la persona, de la comunitat, de la natura i de la història. Val la pena, doncs, donar compte dels elements bàsics d'aquesta part de l'estudi de camp que, en el fons és una exploració de la teologia dels *signes dels temps*.

1.2.1. Acompanyament de processos personals

L'observació i acompanyament de les persones concretes és una font molt important de coneixement de la realitat i del misteri de la vida, perquè la persona

25. Lc 12,54-56.

26. Es tracta d'un breu comentari que es publica cada diumenge dins el *Full Diocesà* de diversos bisbats de Catalunya. Encara que és un treball de divulgació teològica, ha de ser fidel al sentit del text evangèlic i a alguna necessitat concreta de les persones i les comunitats. Els cinquanta-dos comentaris constitueixen un conjunt de pensament teològic.

és una realitat única i irrepètible, que sempre acaba sorprenent de moltes maneres. No hi ha dues persones iguals i, al mateix temps, totes les persones tenim en comú un fons misteriós d'igualtat. Cada persona concreta, si ens deturem a pensar-ho amb calma i amb una actitud contemplativa, és un misteri tan complex i suggerent com el mateix misteri de l'Univers.

Vaig mostrar la importància d'aquest acompanyament de les persones, mitjançant la publicació del llibre *El fil de la vida. Quinze imatges de llibertat*.²⁷ En aquell llibre, i a tall de mostra, em vaig limitar a recollir quinze històries de vida que il·lustren la recerca del sentit. Tanmateix, aquesta línia de recerca ha estat una constant en el meu treball, des de la mateixa investigació que vaig fer per a elaborar la tesi doctoral.²⁸ Des de llavors, i tal i com vaig anunciar en la mateixa defensa de la tesi l'any 1974, ha estat la meua prioritat en la recerca teològica, durant els quaranta anys d'investigació fins avui.²⁹

Cal mantenir sempre una discreció i un secret respectuós amb el que ens comuniquen els altres. Tanmateix, sense referir-nos a ningú en concret, podem extreure aquells elements de fons que són presents en el comú denominador de les persones. Perdre el contacte directe amb la realitat de les persones concretes empobreix molt el pensament humà i l'aliena de la realitat. De fet, quan llegim un llibre, si ho fem amb profunditat, no fem res més que dialogar amb el pensament de la persona de l'autor. Escoltar atentament les persones i la seva experiència, esdevé una lectura oberta i continuada del llibre més important de tots, que és el llibre de la vida.

Cal situar també, en aquesta perspectiva, l'acompanyament dels alumnes de la Facultat en la seva recerca teològica i, especialment, de les tesines i tesis doctorals, perquè en aquest acompanyament teològic continuat normalment s'estableix una relació interpersonal que no es limita a un treball metodològic científic. De fet, si el director és honest, fins i tot ha de reconèixer que, quan l'alumne treballa a fons, acaba tenint més coneixements d'aquella matèria concreta investigada que el propi professor. Aleshores, ambdós comparteixen els coneixements, però també *l'esperit i la vida*.³⁰

27. Ramon PRAT I PONS, *El fil de la vida. Quinze imatges de llibertat*, Lleida: Pagès Editors, 2002 (traducció castellana amb el títol *El hilo de la vida. Quince imágenes de libertad*, Lleida: Milenio 2003).

28. La tesi doctoral va partir d'un estudi de camp sobre la vida i la praxi de cent universitaris mitjançant entrevistes intensives qualitatives de dues a tres hores de duració. La primera part de la tesi és un informe teològic sobre aquella realitat antropològica. Cf. Ramon PRAT I PONS, *Fe i universitat d'avui* Barcelona: Nova Terra 1977.

29. El mètode més adequat per a aquesta observació i acompanyament de les persones és el que he exposat en el darrer llibre de la trilogia dedicada a cercar el sentit de la vida. Vegeu *La canya de pescar. Un camí per explorar el misteri de la vida*, Lleida: Pagès Editors 2007 (traducció castellana amb el títol *La caña de pescar. Un camino para explorar el camino de la vida*, Lleida: Milenio 2009).

30. Un exemple concret és l'acompanyament, com a director de la tesi, de l'alumne rwandès Canisius NIYONSABA sobre *Els conflictes tràgics als Gran Llacs. Assaig de teologia antropo-*

Aquesta línia de recerca a l'entorn del misteri de la persona ha estat bàsica en la meua investigació teològica. En el futur encara es veurà molt més clar que és un dels espais més privilegiats i una de les línies més bàsiques per a la renovació del llenguatge de la fe i, per tant, també del llenguatge de la teologia.³¹ Aquest nou plantejament antro-po-teològic per a la recerca del llenguatge de la teologia probablement demanarà canvis importants en la mentalitat i la manera de fer dels teòlegs.

1.2.2. Acompanyament de grups de fe

Una segona línia de l'estudi de camp ha estat l'observació i acompanyament de grups de fe. El diàleg de grup no pot tenir l'espontaneïtat i la frescor del diàleg interpersonal, però en canvi potencia l'objectivitat i l'esperit crític. De fet, un grup en diàleg veritable que vol relacionar la fe i la vida no ofereix solament la reflexió d'una suma de persones, sinó que representa una multiplicació dels seus coneixements i experiències.

Els grups als quals em refereixo no són els grups que es dediquen a fer activitats, sinó els que tenen per objectiu reflexionar a l'entorn de la relació de la fe i la vida.³² Aquests grups posen en contacte els reptes i les esperances de la realitat de la seva experiència concreta, amb la Paraula de Déu. En l'anàlisi d'aquesta realitat concreta que afecta les persones es dona sempre una gran riquesa antropològica. Quan el grup fa un esforç per discernir aquesta realitat a la llum de la Paraula, sempre hi ha una creativitat en l'elaboració del llenguatge i, aleshores, hi ha una gran riquesa teològica.

La recollida continuada dels materials i les notes escrites, a partir d'aquests diàlegs i debats de grup, observada i analitzada posteriorment d'una manera crítica, esdevé un lloc teològic i una font significativa a l'hora de pensar el llenguatge de la fe i traduir-lo en un llenguatge comprensible i significatiu per la

social de la reconciliació. Una crida a l'acció eficaç de l'Església Africana. La informació sobre el conflicte en la zona dels Grans Llacs i la seva recerca a l'entorn d'un projecte pastoral diocesà real de reconciliació va encaminada no solament a transmetre uns coneixements teòrico-teològics pastorals correctes, sinó també a l'administració d'esperit i vida.

31. Aquesta línia de recerca està en plena sintonia amb el tarannà de Jesús de Natzaret en els evangelis. Mai viu en l'abstracció doctrinària o moralista, sinó que sempre acompanya persones en la recerca del sentit de la vida, de la seva llibertat i la seva trobada amb l'amor de Déu. Els evangelis són una narració senzilla en el llenguatge, però d'una gran profunditat, sobre el llenguatge religiós i, per tant, també el teològic.

32. Hi ha una gran diversitat de noms per a referir-se a aquests grups (comunitats eclesials de base, grups d'Acció Catòlica, moviments apostòlics, etc. Tots tenen en comú que el seu objectiu consisteix a establir un pont entre la fe i la vida diària, amb vista a prendre a ser cristià en la vida personal, familiar, econòmica, social, política i cultural. És important, doncs, que no es limitin a la vida individual aïllada, sinó a la vida personal que certament té una dimensió individual interior, però també una dimensió social i de presència activa en l'ambient i dins les estructures.

gent del carrer. I quan afirmo aquest significat i comprensió no estic pensant en una divulgació superficial de la teologia, sinó en una veritable traducció de la gran Tradició de la fe dins el paradigma i el llenguatge de la modernitat.³³

1.2.3. Acompanyament de projectes pastorals

La tercera línia d'estudi de camp ha consistit en l'anàlisi de la problemàtica, les expectatives i les esperances subjacents en els projectes pastorals que he acompanyat teològicament els darrers anys. En tots aquest projectes, parroquials i diocesans, d'assemblees dels moviments d'apostolat seglar, de capítols generals de diverses congregacions religioses, de serveis eclesials, de diverses Càritas diocesanes, etc. sempre he invitat a buscar i formular entre tots els participants, els reptes i els signes d'esperança plantejats per la realitat viscuda, així com també els principis i criteris de discerniment que han elaborat, i les directrius o línies d'acció.³⁴

Els materials que he reunit contenen una riquesa teològica i ofereixen bastants elements per a una renovació del llenguatge de la comunicació de la fe. El teòleg ha d'aprendre a escoltar aquestes realitats eclesials amb atenció, respecte i una actitud contemplativa.

Una manera pràctica de progressar en aquesta anàlisi teològica pastoral de les realitats eclesials, consisteix a escriure un quadern de treball de camp, on hom va prenent nota de les experiències transmeses, de les frases, dels símbols, del llenguatge i de les situacions que viuen les diverses instàncies pastorals eclesials que acompanya el teòleg. Aleshores, el teòleg descobreix que, al mateix temps que ofereix els seus coneixements acadèmics, també rep molta informació, *vida i esperit* de la comunitat a la qual serveix. Aquest intercanvi, practicat amb sentit crític i amb humilitat, esdevé un espai privilegiat per a la renovació del llenguatge de la teologia.

33. Aquesta actitud d'acompanyament comunitari és una altra de les línies força del tarannà evangèlic en la praxi de Jesús de Natzaret. De fet, l'acció pastoral, espiritual i teològica del Crist es va limitar a acompanyar persones concretes i endegar el dinamisme del col·lectiu dels dotze apòstols, els setanta-dos deixebles, obert a tothom sense cap sentit elitista. Així, doncs, hem de reconèixer que l'acompanyament de grups vers l'evangeli, avui també és un lloc teològic, una font de reflexió teològica i un espai d'elaboració del llenguatge teològic. Vegeu l'article «La praxi, lloc teològic», QVC 93 (1978) 110-119.

34. Els materials recollits dins aquesta part de l'estudi de camp que he realitzat durant les darreres dècades i, especialment, durant els darrers anys, a partir de l'acompanyament teològic pràctic de projectes pastorals de l'Església, són molt nombrosos i, tots plegats, representen una mostra àmplia de situacions pràctiques molt diverses de la vida de l'Església real, que viu immersa en la societat. Per a copsar l'amplitud i diversitat de les experiències, vegeu el currículum de publicacions i d'activitats docents teològiques pastorals, presentat a la Secretaria de la Facultat de Teologia de Catalunya en les diverses memòries anuals.

Aquest quadern de camp ha de tenir quatre columnes. La primera columna ha d'anar dedicada a la recollida sistemàtica dels reptes socioculturals, psicoafectius i evangèlics viscuts, que desafien la comunitat. La segona columna, els signes d'esperança reals que il·luminen el caminar de les persones. La tercera columna els criteris de discerniment que van descobrint a la llum de la Paraula i l'Esperit. La quarta columna, les directrius operatives o línies d'acció que van assajant en la seva praxi.

En aquest article no és possible narrar o resumir tota la riquesa que contenen aquests materials de síntesi de les diverses experiències pastorals acompanyades. Com a exemple d'aquesta riquesa pot ésser il·lustratiu deturar-se a contemplar la lectura creient de la realitat pastoral que vaig fer per a la revista *Catequètica*, a partir d'una monografia i uns diàlegs entre diversos membres de la comunitat, que comenten la vida, els problemes, els reptes, els signes d'esperança i les expectatives de la comunitat cristiana de Miajadas.³⁵

1.2.4. Seminari de Teologia Pastoral de la Facultat de Teologia de Catalunya³⁶

Una quarta línia d'estudi de camp és la que anem realitzant, d'una manera més sistemàtica, dins el Seminari de Teologia Pastoral endegat aquest curs per la Facultat de Teologia de Catalunya. El seminari duu per títol *Societat catalana i evangelització*. L'objectiu del seminari, justament, és elaborar un llenguatge significatiu, amb paraules i fets, amb vista a la comunicació de la fe a la nostra societat. La metodologia de la recerca és la *lectura creient de la realitat*. El seminari, que es desenvolupa mitjançant un treball d'equip i en xarxa, és format per deu especialistes en diversos camps de l'antropologia (psicologia, sociologia, periodisme, etc.) i la teologia pràctica (teologia pastoral fonamental, teologia especial i teologia pastoral aplicada).

La primera fase de la recerca, la que actualment està en curs de realització, consisteix a presentar cada membre del seminari, una monografia a partir de la seva experiència viscuda i acompanyada durant un període significatiu d'anys. Com a especialista en aquella àrea concreta, cada membre del seminari pot analitzar acuradament i extraure els reptes i signes d'esperança que conté. A partir de l'exposició de cada un dels membres, encetem un debat crític interdisciplinari entre tots, per tal de globalitzar l'observació i l'anàlisi.

35. Vegeu l'article que serà publicat en la revista de pastoral *Catequètica. Revista de Pastoral - Sal Terrae*, on reflexiono teològicament, a partir d'uns diàlegs amb la comunitat, realitzats pel director de la mateixa revista P. Saborido. El lector s'adonarà de la riquesa d'aquella comunitat cristiana i, també, de la creació de llenguatge que generen els protagonistes quan expliquen aquella experiència (en premsa).

36. El Seminari de Teologia Pastoral de la Facultat de Teologia de Catalunya fou creat el 16 de juny del 2008 i ha endegat les seves activitats durant el curs 2008-2009.

En la recerca feta fins ara, hem anat analitzant la llarga experiència de l'*Institut Erich Fromm* de Psicologia Humanista de Barcelona, la pastoral juvenil viscuda a l'entorn del projecte pastoral marista de la celebració de la *Pasqua de Les Avellanes* en l'aplicació del Concili Vaticà II fins avui, la recerca continuada del col·lectiu *Paschal Thomas* de Lyon, i el treball amb els joves del cinturó obrer de Barcelona. Continuarem amb diverses monografies sobre l'experiència del Catecumenat preparatori de la celebració del baptisme d'adults, sobre els moviments apostòlics d'*Acció Catòlica*, sobre unes parròquies urbanes i rurals concretes, etc. La presentació de les monografies i el diàleg posterior, generen una situació oberta i innovadora, creadora de llenguatge teològic.

El projecte inicial està dissenyat per ésser realitzat al llarg de tres anys. El pas següent a l'estudi de camp consistirà en el discerniment dels reptes i signes d'esperança a la llum de la gran Tradició de la fe i dels tractats de la teologia sistemàtica, especialment, el Misteri de Déu, la Cristologia, l'Eclesiologia, la teologia Espiritual i la teologia de l'Església-en-acció.

De moment, i com a fruit de la recerca realitzada, l'equip de recerca del Seminari de Teologia Pastoral ofereix un curs, amb el títol «Proposar la fe cristiana: dificultats i perspectives», que consisteix en un diàleg interdisciplinari entre el coneixement i les interpel·lacions de l'antropologia subjacent en la psicologia humanista adreçades al fet religiós, a la fe cristiana i a l'anunci de l'evangeli. El punt d'encontre d'aquest diàleg interdisciplinari és la persona concreta, situada en el seu medi i dins les estructures.

La investigació del seminari de teologia pastoral ens ajuda a detectar diversos temes candents, que poden ésser objecte de tesines de llicència i de tesis doctorals en el camp de la teologia pràctica. És un altre dels efectes positius del camí endegat.

Des de la meua perspectiva personal, aquest seminari representa el pas del treball individual —certament compartit amb persones, grups, comunitats, institucions i grups de recerca—, però d'una manera esporàdica, al treball interdisciplinari estructural, sistemàtic i continuat, endegat en el marc universitari de la Facultat de Teologia de Catalunya. A més a més, la diversitat de les procedències dels membres que constituïm el seminari ens permet d'anar connectant aquesta investigació teològica pastoral, amb la qual estan realitzant altres equips de recerca de diversos països. A partir del treball iniciat, doncs, es pot dir que ja ho és, però encara ho serà més, un espai privilegiat per a continuar i ampliar l'estudi de camp, la reflexió teològica sistemàtica i l'elaboració d'un llenguatge teològic adequat a la comunicació de l'evangeli a la nostra societat.

1.2.5. Els comentaris de l'evangeli dominical dins el *Full Diocesà* de diverses diòcesis

Tota aquesta recerca de camp, mitjançant l'observació sistemàtica de l'acompanyament de processos personals, l'acompanyament de grups en la fe, acompanyament de projectes pastorals en diversos nivells i de l'experiència de la creació i posada en marxa del Seminari de Teologia Pastoral de la Facultat de Teologia de Catalunya, suposa uns materials originals importants i significatius per a l'elaboració d'un llenguatge de la fe i de la teologia que sigui sòlid i comprensible.

Hi ha dues línies de treball amb vista a la posada en pràctica de les petites descobertes d'aquesta recerca. La primera ha consistit en la cura del llenguatge en la redacció dels llibres i els articles teològics. Aquest esforç d'intentar traduir en paraules comprensibles les conclusions d'aquesta recerca i de l'estudi de camp, ha representat un exercici interessant i, fins i tot, apassionant. A més a més, la recerca directa de camp ha enriquit la teologia i, a la vegada, ha fet descobrir la importància de la teologia acadèmica, perquè ofereix els elements clau per a la interpretació de l'anàlisi i l'observació realitzades. Aquest doble moviment, en el fons, és una font d'actualització permanent de la teologia dels *signes dels temps*.³⁷

Una altra pràctica concreta, que ha servit per a l'aplicació en la vida real de la recerca feta, ha estat l'elaboració dels comentaris setmanals per a ésser publicats en el *Full Diocesà* compartit per les diòcesis de Barcelona, Sant Feliu, Terrassa, Lleida, Tortosa i Urgell.³⁸ Aquest exercici periòdic, que obliga a limitar el comentari a 1.500 dígits, ofereix una bona oportunitat d'estar atent no solament als continguts teològics del comentari, sinó també al llenguatge per a expressar els continguts d'una manera significativa. Aquest tipus de demandes al servei de la comunitat cristiana, ajuden el teòleg a baixar de l'abstracció necessària en la reflexió més acadèmica, vers l'àgora de la vida diària i els problemes reals de la comunitat cristiana i de tota la societat.

La teologia dels *signes dels temps*, elaborada a partir dels diversos estudis de camp esmentats en els apartats anteriors, ens fa descobrir, una vegada més, que la teologia cristiana, si vol ésser autèntica transmissora de la fe i no solament d'una ideologia religiosa, no es pot limitar a la investigació de l'hermenèutica, a l'ex-

37. A banda dels articles acadèmics, també, em refereixo a la darrera trilogia de llibres teològics pastorals, ja citats abans, que he escrit durant el darrer decenni a l'entorn de l'exploració del sentit de la vida.

38. Diverses vegades he col·laborat en l'elaboració de comentaris a l'evangeli del diumenge. Tanmateix, actualment he assumit fer els comentaris de tot un any. Representa un exercici teològic, espiritual i pastoral molt gratificant. Vegeu *Full Dominical* de Barcelona, Sant Feliu, Terrassa, Lleida, Tortosa i Urgell des del primer diumenge d'Advent de l'any 2008 fins la festa de Crist Rei de l'any 2009. Són elaborats en la línia de la segona part del llibre, ja citat, *La canya de pescar. Un camí per explorar el misteri de la vida*. Aquesta segona part porta per títol *Eines de treball: Reptes i signes d'esperança, i Llums en la foscor*, Lleida: Pagès Editors 2007 (traducció castellana: Milenio 2009).

gesi bíblica i a l'especulació teològica (certament necessàries), sinó que en el seu horitzó científic, i com a punta de llança del pensament teològic elaborat, ha de relacionar la teologia amb l'espiritualitat i amb l'acció pastoral. Solament així pot ésser fidel al compromís responsable i joiós d'administrar *esperit i vida*.

1.3. *Encontre de la Paraula de Déu amb els signes dels temps en la vida de la comunitat*

Donant un pas més, podem dir que la clau de la renovació de la vida i del llenguatge de la comunitat cristiana i de la seva capacitat d'esdevenir significativa en el món contemporani, rau en l'encontre existencial de la Paraula amb els «signes dels temps», en la vida diària de la comunitat. Aquesta és una tasca de tota la comunitat cristiana. Tanmateix, el teòleg cristià, entre altres compromisos, és cridat a acompanyar aquests processos d'una manera prioritària.

El teòleg no pot fer aquesta tasca en solitari, sinó que ho ha de fer integrat de veritat en la vida de la comunitat. Certament, el teòleg no ha de renunciar mai al seu estatut lliure de reflexió ordenada, crítica i sistemàtica sobre Déu i la seva manifestació al món, però ha de fer la seva aportació específica, conscient i humil de no ser res més que un servidor administrador *d'esperit i vida*.

Aquest servei teològic a la comunitat cristiana consisteix a educar la mirada creient de la comunitat, per tal que sigui capaç de copsar els signes de la presència de Déu en l'interior dels fets i l'experiència de la vida diària. L'educació de la mirada de la comunitat demana una reflexió continuada, dedicació de temps i d'interès, l'acompanyament humil de la dinàmica comunitària i, com a resultat d'aquest compromís conscient i conseqüent, cultivar els espais de silenci contemplatiu per a formular l'experiència creient que brolla de la presència de la Paraula en la vida real de les persones i les comunitats.

Aquest nou tarannà teològic planteja la urgència de diverses conversions en la mentalitat i en el treball del teòleg. Entre les conversions més prioritàries podem subratllar aquestes: la superació del racionalisme abstracte i del moralisme tancat, el pas de la mentalitat d'adoctrinament a l'opció d'acompanyar i de compartir, l'obertura humil a les preguntes i intuïcions dels nous humanismes emergents, la cura per tal de superar el llenguatge negatiu i optar per elaborar un llenguatge assertiu, en definitiva, passar del perill de la *mentalitat d'escriba i tal vegada de fariseu* —encara que aquesta expressió pugui semblar una mica forta— a assumir l'actitud del deixeble humil en el seguiment del Crist i en l'acompanyant del camí i la vida de la comunitat cristiana, que està al servei de l'alliberament de la societat per tal que esdevingui comunitat.³⁹

39. Antonio M. ARTOLA – José Manuel SÁNCHEZ CARO, *Biblia y Palabra de Dios*, Estella (Navarra): Verbo Divino 1995, 428-436.

Quan Francesc d'Assís en el seu Testament parla dels teòlegs com *aquells que ens administren esperit i vida*, feia una afirmació fidel a la gran Tradició de la fe, perquè els Pares de l'Església —del coneixement dels quals és un gran expert el professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya, el Dr. Josep Rius-Camps—⁴⁰ eren excel·lents *administradors d'esperit i vida*. Al mateix temps que s'adreçava a la gent del seu temps, sant Francesc feia una afirmació profètica respecte al futur de la teologia en el món contemporani. Un exemple significatiu d'aquest futur de la teologia en el món contemporani és tota l'obra teològica del professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya, el Dr. Josep M. Rovira, perquè ha combinat sempre la investigació pura amb la tasca d'*administrar esperit i vida*.⁴¹

2. «TEOLOGIA DE L'ESGLÉSIA-EN-ACCIÓ»

La recerca realitzada aquests darrers anys, mitjançant aquests estudis de camp, és bàsica no solament per a l'elaboració del llenguatge de la comunicació de la fe, sinó també per a la mateixa viabilitat i vitalitat de teologia pastoral fonamental, la teologia pastoral especial i la teologia pastoral aplicada.

Efectivament, encara que és cert que la teologia pastoral fonamental podria formar part d'un tractat sistemàtic de l'elesiologia més integral, que es podria titular la «Teologia de l'Església-en-acció», també és cert que la teologia pastoral, o teologia pràctica, no pot assolir el seu objectiu fonamental sense atendre l'aportació dels reptes i signes d'esperança de cada època històrica, que és bàsica per a elaborar la teologia dels *signes dels temps*.⁴²

La iconografia dels *signes dels temps*, no es pot confondre amb la tasca de la recerca econòmica, política, sociològica o psicològica, sinó que, amb l'ajuda d'aquestes mediacions de les ciències humanes, emergeix d'una mirada atenta, antropològica i teològica, a la Creació, il·luminada per la Revelació i viscuda en la Santificació.

Des d'aquesta perspectiva trinitària, la teologia pastoral ha d'estar atenta a la Paraula de Déu, però també ha d'estar atenta als reptes i signes d'esperança

40. Cf. l'obra ja citada del professor Josep RIUS-CAMPS, *De Jerusalén a Antioquia. Génesis de la Iglesia Cristiana*, Córdoba: Editorial El Almendro 1989.

41. Vegeu la lliçó inaugural del curs 1992-1993 de l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida-IREL, impartida pel Dr. Josep M. ROVIRA BELLOSO, amb el títol *Accès a Déu i Societat d'avui* (Lliçons Inaugurals 1), Lleida: Publicacions IREL 2006. La segona edició conté en un annex tota la bibliografia de l'autor fins a l'any 2006. En aquesta mateixa línia d'una teologia que *administra esperit i vida*, vegeu els llibres del professor Josep M. ROVIRA *La humanitat de Déu. Aproximació a l'essència del cristianisme*, Barcelona: Edicions 62 1984 i, també, el missatge de fons de la seva recent publicació *La fe cristiana en la societat d'avui*, Barcelona: Edicions 62 2009.

42. Salvador PIÉ-NINOT, *Eclesiologia. La sacramentalidad de la comunidad cristiana*, Salamanca: Sígueme 2007.

subjacents en els diversos llenguatges emergents del misteri de la realitat i de la vida.

En primer lloc, la teologia pastoral ha d'estar atenta el llenguatge visual de les històries de vida, és a dir, de les persones i les comunitats. Aquestes històries de vida ens fan descobrir que la clau de la comunicació no és el llenguatge formal, per elaborat que sigui, sinó el llenguatge del testimoniatge acompanyat de la paraula. De fet, en l'actualitat, solament és significatiu i creïble aquell llenguatge religiós que va acompanyat del testimoni d'una vida transparent, crítica i serena. Quan la persona que comunica la fe no gaudeix de credibilitat, el missatge d'entrada ja no és ni escoltat. Quan la persona o la comunitat són creïbles, aleshores el missatge és escoltat i és possible endegar un diàleg i una comunicació oberta i crítica sobre el missatge.

En segon lloc, la teologia pastoral ha d'estar ben atenta al llenguatge no verbal. Aquest llenguatge és el que es manifesta en l'ambient general que respirem en el diàleg social i eclesial. Un dels elements més importants a vetllar és la cura a no caure en l'autoritarisme. I no em refereixo solament a aquell autoritarisme patent i agressiu, sinó encara més al que s'amaga de vegades darrere l'arrogància o bé el paternalisme. L'arrogància de creure's més que els altres crea un rebuig i una barrera insuperable per la comunicació de la fe. El paternalisme és un parany autoritari que costa més d'ésser descobert, però quan hom en pren consciència, encara genera un rebuig més contundent que la mateixa arrogància, perquè és un llenguatge no verbal manipulador que bloqueja les persones i no les deixa créixer. La comunicació de la fe i el llenguatge de la teologia ha de rebutjar tots aquests tipus d'autoritarisme per tal d'assolir l'*autoritat* d'ésser *autor-de-vida*.⁴³

En tercer lloc, la teologia pràctica ha de vetllar per tal que el llenguatge verbal acadèmic, sense perdre la qualitat, faci l'esforç de relacionar la reflexió teològica amb el llenguatge del poble, a l'estil de l'evangeli. Això no s'ha interpretar com una reducció de la qualitat del discurs teològic a un llenguatge populista, sinó com el doble esforç d'investigar seriosament, però no perdre el contacte amb el llenguatge de la gent. Algunes especialitats de la teologia, pel seu objecte formal, necessiten un llenguatge acadèmic més especialitzat, però el resultat global de la investigació de tota la teologia ha de conduir a la comunicació de la fe d'una manera planera i comprensible davant el dolor del món. Cal anar passant, doncs, del distanciament a un retrobament entre el llenguatge acadèmic i un llenguatge comprensiu per a la gent.⁴⁴

43. Jesús de Natzaret mai va tenir cap càrrec públic o funció de govern. Tanmateix, va ensenyar amb autoritat, és a dir, amb la *capacitat de crear vida, ser autor de vida*. Cada plana de l'evangeli mostra aquesta autoritat, d'ésser autor de vida. Les actituds pròpies d'aquesta autoritat del Crist són un model i una instància crítica per als pastors de l'Església, i també per als teòlegs.

44. Felicísimo MARTÍNEZ, *Teología de la comunicación*, Madrid: BAC 1994, 308-314.

Aquest retrobament va molt unit a l'evolució de l'autocomprensió de la mateixa Església i del seu model de presència en el món. Una mirada històrica, a grans trets, ens pot ajudar bastant a relacionar la renovació del llenguatge teològic amb el model antro-po-teològic d'edificació de les comunitats cristianes, de les quals el teòleg és un membre més i un servidor.⁴⁵

En els seus inicis, l'Església va anar creixent a l'interior de la societat a la manera de *petites illes inserides i compromeses en la transformació del món*. Mitjançant la seva vida, el seu testimoni, el seu amor i la seva paraula, a poc a poc l'Església es va anar obrint camí dins la societat global de l'univers cultural romà, fins a assolir un nivell de presència significatiu i capaç d'endegar un diàleg intercultural i interreligiós a l'alçada d'aquell temps. Quan hom intenta imaginar aquella experiència eclesial no pot deixar de pensar que fou una obra ingent i apassionant.⁴⁶

A l'edat mitjana, en diàleg intercultural evangelitzador amb les cultures dels països bàrbars, Església va assolir la imatge d'una *Església-continent que abastava tota la societat*. A partir d'aquesta nova situació, la comunitat cristiana no solament va anunciar l'evangeli, sinó que va intentar d'incrustar els seus valors en les estructures de la societat. Aquesta presència en les estructures va tenir aspectes que poden ésser discutibles, però també va generar un impuls del creixement de la humanitat autènticament valuós. N'hi ha prou amb pensar en la importància del naixement de les universitats, de les obres socials i especialment dels hospitals, de l'humanització generada a l'entorn dels monestirs, del servei popular realitzat pels nous ordes religiosos, del pensament de grans teòlegs com Albert Magne, Tomàs d'Aquino, Bonaventura, de la música gregoriana, l'art, etc., per a reconèixer l'obra humanitzadora que va acompanyar l'evangelització de la societat.⁴⁷

Amb l'arribada de l'edat moderna es va trencar aquesta integració entre societat i la comunitat cristiana i, aleshores, l'Església va tornar a situar-se davant la societat a la manera d'unes *illes en mig d'un continent fragmentat, però a la defensiva* que, a diferència dels inicis de la gran Tradició de la fe cristiana en el món, va assumir la situació amb una actitud sovint de resistència davant el món. Això és comprensible que succeís en aquell context i aquella dinàmica, però ha anat creant unes barreres en determinats sectors de la societat i, cosa pitjor, amb moltes persones que no es van sentir prou acollides per la comunitat cristiana en els seus processos personals de recerca de la veritat i del sentit de la vida.⁴⁸

45. J. L. L. ARANGUREN et alii, *Comentarios civiles a la encíclica «Pacem in Terris»*, Madrid: Taurus 1963, 7-8.

46. Ramon PRAT I PONS, *La misión de la Iglesia en el mundo. Ser cristiano hoy*, Salamanca: Secretariado Trinitario Ediciones 2004, 49-52.

47. *Ibíd.*, 52-54.

48. *Ibíd.*, 55-59.

A l'edat contemporània hem viscut un procés de secularització i de pluralisme que, amb les seves ambigüitats, no sempre ha estat viscut per la comunitat cristiana com una emancipació i una evolució, tal vegada contradictòria però real de la persona i la societat, vers la maduresa i la consideració de la persona com a subjecte de la vida i de la història. Les diverses revolucions viscudes, com la revolució científica, la revolució industrial, obrera i social, la revolució juvenil, la revolució cultural, etc., han fragmentat la mateixa societat i, aleshores, enmig d'aquesta dispersió social, la comunitat cristiana és cridada a esdevenir novament una Església a la manera *de petites illes acollidores en mig d'un continent fragmentat*, no amb una actitud a la defensiva, sinó sincerament acollidores de les alegries i les tristesses, les esperances i angories del món.⁴⁹

Aquesta conjuntura històrica, que més que no pas una època *postmoderna* representa l'emergència d'una època *hipermoderna*, és una nova oportunitat cabdal per a la missió de l'Església en el món, perquè la societat emancipada va resolent per ella mateixa les problemàtiques i les necessitats de la comunitat humana mitjançant l'acció política democràtica. Llavors, l'Església es pot dedicar a complir la seva missió específica en el món, que és la transparència de la presència del misteri de Déu en la humanitat, realitzada en el Crist i acompanyada dins la història (també avui!) per l'acció de l'Esperit.⁵⁰ Aquesta opció anirà acompanyada d'unes noves presències significatives de les comunitats cristianes al bell mig de la societat.⁵¹

Seria una pena que la comunitat cristiana del nostre país i del món occidental, alliberada de les suplències socials que ha anat desenvolupant dins la història en èpoques passades, no fos capaç de viure aquesta nova situació històrica com un do i una gran avinentesa per l'anunci de l'evangeli a la nostra societat. En aquest procés d'anar cercant les noves presències socials, a partir de la vida i la comunió interna eclesial, la comunitat cristiana té el seu lloc privilegiat per a descobrir, elaborar i formular el nou llenguatge de la comunicació de la fe i, també, de la teologia.

3. CONCLUSIÓ. METODOLOGIA D'UNA RECERCA CONTINUADA

Els resultats de la recerca i de l'estudi de camp, presentats en la primera part d'aquest article, són anticipacions i signes significatius d'aquestes noves

49. *Ibíd.*, 60-64.

50. *Ibíd.*, 179-205.

51. Aquesta nova etapa històrica de la presència de l'Església en el món és la que va iniciar el Concili Ecumènic Vaticà II (1962-1965), del qual les Esglésies de Catalunya varen fer una recepció pública i comunitària, mitjançant el Concili Provincial Tarraconense (1995), trenta anys després de la conclusió del Concili Vaticà II. Malgrat les dificultats que s'han plantejat, aquest és el camí que cal seguir. Aplicar un Concili Ecumènic, sempre és una tasca de diverses generacions.

presències de la comunitat cristiana en la societat actual en aquests temps *hiper-moderns*, i al mateix temps un «lloc teològic» —*els signes dels temps*— per a tornar a situar la tasca de la teologia en el seu lloc adient, que no és altre que la vida interna de la comunitat cristiana i l'acompanyament vers la seva presència en la societat hipermoderna.

Aquesta metodologia de la *lectura creient de la realitat*, aplicada en aquest cas concret a la recerca del llenguatge teològic i la comunicació de la fe, és la metodologia amb la qual he treballat els darrers quaranta anys en la meua recerca teològica, a partir de la metodologia usada en la recerca i en la redacció de la mateixa tesi doctoral. La pràctica mostra que és una metodologia adient per a anar fent camí.

Així, doncs, i usant un proverbi oriental, he de dir que en aquesta recerca dels darrers anys solament he ofert *alguns peixos* amb vista a elaborar un llenguatge teològic significatiu per aquest temps hipermoderns, però que el més important és *la canya de pescar*, és a dir, la metodologia que he emprat i que hauria d'ésser utilitzada per molta més gent, en tots els nivells, per tal de fer una exploració més àmplia, sistemàtica i objectiva.

Amb vista al futur, al mateix temps que hem de continuar aprofundint en l'exegesi bíblica, la teologia fonamental, la teologia sistemàtica, la teologia moral i la teologia espiritual, cal continuar la recerca sistemàtica del llenguatge teològic, a partir de molts estudis de camp com aquests que he fet, que ens permetin de tocar de peus a terra, ésser presents en els debats de les àgores del nostre temps. Així podem continuar relacionant la primera manifestació del misteri de Déu, que és la Creació, amb la llum oferta gratuïtament a la història de la humanitat en la Persona del Crist, i que continua essent present avui, en la vida diària de la humanitat fins al final dels temps, mitjançant l'acció de l'Esperit. D'aquesta manera, la Creació de Déu investigada pels científics i els filòsofs, per mitjà de la lluminositat de la Revelació del Crist investigada pels teòlegs, continua acompanyant la societat vers la realització plena de la *Nova Humanitat*, gràcies a la Santificació de l'Esperit.

Els treballs monogràfics de camp ens continuaran ajudant a extreure les constants que emergeixen dels reptes i signes d'esperança que viu l'Església i la societat. Aquesta constatació ajuda a formular amb claredat aquelles qüestions teològiques que afecten veritablement la humanitat del nostre temps i, aleshores la teologia no es limitarà a treballar les necessàries qüestions acadèmiques d'investigació pura, sinó també anar trobant resposta a les preguntes que brollen de la vida de les persones i dels *signes del temps*, és a dir, d'investigació pràctica.

En aquest context i aquest procés, la teologia acadèmica no solament no quedarà gens marginada, sinó fins i tot reforçada, perquè veurem més clar que mai que necessitem unes claus teològiques interpretatives i una reflexió teològica seriosa per tal d'acompanyar la renovació de la comunitat vers aquesta nova presència de l'Església (superada la fase de *l'Església de petites illes obertes a la transformació del món*, la fase de *l'Església Continent*, i la fase de *l'Es-*

glésia petites illes a la defensiva davant una societat en procés d'emancipació) a l'assumpció realista i joiosa de *l'Església de petites illes en diàspora, però acollidores i servidores de la humanitat en la recerca del sentit de la vida*. Això demana una posada al dia de les estructures eclesials i una renovació del llenguatge teològic.

Aquesta elaboració teològica, no desconnectada de la vida de la societat i de les comunitats eclesials, permetrà de formular unes directrius operatives i unes línies d'acció adaptades a les molt diverses circumstàncies de les comunitats cristianes en el món *hipermodern*. Aquesta és una tasca molt exigent i que solament es pot assolir amb un treball continuat, comunitari i a llarg termini. Tanmateix, per a avançar un quilòmetre cal donar el primer pas. Hi ha molta gent, i des de fa temps, que va treballant en aquesta direcció i en aquesta perspectiva. Ens cal unir esforços, compartir les experiències i cercar camins teològics operatius conjunts. És aleshores quan podem afirmar que, entre els nostres límits i els signes d'esperança, estem en el bon camí i que hem de continuar avançant amb discreció, però amb fermesa i entusiasme.

El terme *entusiasme*, que en el seu contingut i sentit original significa «viure en Déu», equival a l'expressió de sant Francesc quan defineix el teòleg no solament com un expert, sinó com un *servidor*, és a dir, *administrador d'esperit i vida*.

Ramon PRAT I PONS

Taquígraf Martí, 9, 3r, 2a

E – 25008 LLEIDA

E-mail: pratpons@teleline.es

Summary

The article continues the research of the author's earlier articles concerning the theological language of the communication of faith in the plural and secular world of today. First, it presents a review of the situation involving the presence of the Word of God in the daily life of communities and the issues that arise from pastoral practice, in the accompaniment of personal journeys, groups of faith, pastoral projects and research within the Seminary of Pastoral Theology in the Facultat de Teologia de Catalunya. Secondly, it develops theological criteria for the communication of faith, in a historical perspective, and offers a methodology for furthering research. Essentially, to use the language of St Francis of Assisi, it stresses that theologians are those who "administer to us spirit and life".